

28.000 grave i livets hus

Ti kilometer fra Amsterdams centrum ligger begravelsespladsen Beth Haim, hvor det portugisiske jødiske samfund i mere end 400 år har begravet deres døde.

Af Jens Anders Wejsmark Sørensen, Amsterdam

Den charmerende by Ouderkerk aan de Amstel og dens omkring 8.000 indbyggere er beriget med to store kirker – en romersk katolsk og en protestantisk. Mellem dem, og som nærmeste nabo, ligger den jødiske begravelsesplads Beth Haim (Livets Hus), hvor Amsterdams jødisk portugisiske samfund siden 1614 har begravet deres døde.

"Med i alt 28.000 grave fordelt på fire hektar er begravelsespladsen en vigtig del af byen og vores bevidsthed," siger Jan Straver. Han har boet hele sit liv i Ouderkerk aan de Amstel, men havde med en katolsk opdragelse dog ikke megen viden om Beth Haims historie og kultur.

"Men det ændrede sig radikalt, da jeg for seks år siden gik på pension, og blev spurgt, om jeg ikke kunne tænke mig at blive guide," fortæller han. Siden da har han i gennemsnit haft to til tre guidede ture om ugen, og ligeledes underholdt et utal af skoleklasser.

Efter de kristne indtog Granada i 1492, blev alle muslimer og jøder uddrevet fra landet. De uddrevne jøder, også kaldet sefardiske jøder, drog mod nord og kom i begyndelsen af det 17. århundrede til Amsterdam, der efter datidens forhold var kendt for stor tolerance i religiøse spørgsmål. Efter at have bygget deres første synagoge, var næste prioritet at få en begravelsesplads, og i 1614 fik samfundet tilladelse til at købe et stykke moseland til formålet på bredderne af Amstel floden.

"Det gjorde ligeledes, at man kunne sejle afdøde til begravelsespladsen. Ikke uvæsentligt med et dårligt vejnet, og risikoen for at blive overfaldet af landevejsrøvere på turen fra Amsterdam" siger Jan Straver.

Beth Haim er den ældste jødiske begravelsesplads på den vestlige halvkugle, der stadigvæk er i brug. Mange prominente og berømte jøder er begravet her, blandt andet rabbiner og forlægger Menasse Ben Israel, filosof Baruch Spinozas forældre, samt læge og filantrop Samuel Sarpharti, der i Amsterdam blandt andet har fået en vej og en park opkaldt efter sig. Især gravstene fra 1600-tallet, hvor den hollandske guldalder gav Amsterdam og Holland en enorm økonomisk og kulturel opblomstring, blev udført i dyr marmor og med detaljerede udskæringer og inskriptioner.

"Med deres internationale forbindelser og handelsforbindelser, var mange af de sefardiske jøder en del af eliten. Det kom også til udtryk i døden," konstaterer Jan Straver.

I de efterfølgende århundreder sank de fleste gravsten i mosejorden, og havde det ikke været for David Henriques de Castro, et prominent medlem af det portugisiske samfund, ville hovedparten af de mest spektakulære gravsten været gået tabt.

Beth Haims første grav fra 1614, hvori drengen Joseph på fire år blev begravet. Det var bevidst, at den første grav i Livets hus skulle være en barnegrav.
Foto: Jens Anders Wejsmark Sørensen

David Henriques de Castros gravmonument. Som prominent medlem af det portugisiske samfund, katalogiserede han mellem 1865 og 1892 omkring 6.000 grave, og hævdede nogen af de vigtigste og smukkeste. Foto: Jens Anders Wejsmark Sørensen

"Mellem 1865 og 1892 katalogiserede han omkring 6.000 grave, og hævdede nogle af de vigtigste og smukkeste. Blandt andet den første grav fra 1614, hvori drengen Joseph på fire år blev begravet," oplyser Jan Straver. Efterfølgende blev David Henriques de Castros eget gravmonument et af de mere spektakulære.

I 1923 havde begravelsespladsen opnået næsten fuld kapacitet, og fordi jøder jo ikke tillader opgravning, og der ikke var mulighed for at udvide, blev en ældre del af begravelsespladsen dækket med et ekstra lag af jord for at skabe yderligere plads.

"Den rabbiner, der gav sin velsignelse til denne løsning, havde dog en betingelse, at han selv ville blive begravet centralt på det nye område. Og sådan blev det," siger Jan Straver. Det blev efter etableringen estimeret, at området ville være fyldt i 1963, men fordi så mange af samfundets medlemmer blev myrdet under Anden Verdenskrig og aldrig kom tilbage, er der rigeligt med plads de næste 80 år.

"Før krigen steg antallet af grave med omkring 85 hvert år, men efterfølgende faldt det til omkring ti om året. Men det er blevet almindeligt, at gravstene efter krigen er blevet påført navnene på myrdede familiemedlemmer, og derved ligeledes er blevet til mindesmærker," forklarer Jan Straver.

I 1994 etableredes en fond med det formål at indsamle penge til bevarelse og vedligeholdelse af Beth Haim, og i 2014, som en del af begravelsespladsens 400 års fødselsdag, lancerede fonden en kampagne, der skal sikre de næste 400 år. Det gøres blandt andet med en ambitiøs plan, der skal gøre begravelsespladsen mere tilgængelig for de mange besøgende, uanset om det er skoleklasser, studerende, turister eller fjerne slægtninge. Begrænsede ressourcer gør dog opfyldelse af planen til et langsigtet projekt.

"Som guide føler jeg det til tider ubehageligt, at gravene på store dele af begravelsespladsen ikke bare er sunket, men tillige er dækket af ukrudt. Men jeg bliver naturligvis nødt til at forholde mig til, at det i mange år har været en kæmpe udfordring at få økonomien til at hænge sammen. Ikke mindst

fordi hverken kommunen eller staten længere giver nogen form for støtte," fortæller Jan Straver.

Et rimeligt overkommeligt økonomisk tiltag er udviklingen af en app, der tilbyder besøgende valget mellem forskellige ruter, hver med fremhævelse af aspekter i jødisk historie og kultur, samt fortællinger om de vigtigste grave og gravsten.

"Så er der ikke længere brug for mig," siger Jan Graver med et smil, men tilføjer dog, at "app'en er ment som et vigtigt supplement, og at han og de fire andre guides i øvrigt ikke får betaling for deres arbejde, men gør det af ren interesse."

Med undtagelse af sabbatten og andre jødiske højtider, så er begravelsespladsen altid åben. Der er gratis adgang, men ønsker man en guidet tur på omkring halvanden time, er der en frivillig donation på 5 euro pr. person. Men som Jan Straver har erfaret, så får bevidstheden om, at beløbet går til bevarelse af Beth Haim, de fleste besøgende til at give mere.

"Beth Haim har enorm betydning for vores kulturarv, ikke kun for jøderne, men også for portugiserne, og ikke mindst for byen Amsterdam. Havde det ikke været for de sefardiske jøder, ville byens gyldne tid ikke have været nær så gylden, og det ville helt sikkert have haft indflydelse på vores velstand den dag i dag," slutter Jan Straver.

FAKTA OM BETH HAIM

Besøgsadresse: Kerkstraat 10, Ouderkerk aan de Amstel

Guidet tur – skriv til: info@bethhaim.nl.

Web: www.bethhaim.nl

JENS ANDERS WEJSMARK SØRENSEN

er dansk journalist med base i Amsterdam. Herfra dækker han Benelux, Nato, EU, Sydafrika og dele af det øvrige Vesteuropa for trykte danske medier og Danmarks Radio.

Gravstene på et område, der i 1923 blev skabt ved at lægge et ekstra lag jord over allerede eksisterende grave. Altså ligger gravene her i to lag.

Foto: Jens Anders Wejsmark Sørensen

Jan Straver fremviser to hævet og understøttet gravstene i den ældste del af Beth Haim. Under jorder ligger gravstenene side om side på hele arealet. Foto: Jens Anders Wejsmark Sørensen